

történetből kiinduló variációk készítése a történetekkel való munka jól használható módszerei, akár tanítási drámával, akár színjátékkal dolgozunk. Az ilyen típusú munkában egyaránt megtalálható a figurához és eseményekhez kötődő – és képekben, egyéb színházi formákban kifejezett – érzelmi szint és a feltárást segítő reflexió. A történetet nem kész és lezárt egységnek tekintjük, hanem inspiráló alapanyagoknak és feltárandó terepeknek.

(T. B.)

Larry és mi

Kaposi László

A Nemzeti Tankönyvkiadó több éve óta munkálkodik azon, hogy kiadja egy kanadai drámapedagógus, Larry Swartz könyvét. Hogy miért pont az övét és miért nem másét, és ha már tőle valamit, akkor miért pont azt, amit, vagyis az Új drámatémák harmadik kiadását, az magyarázható, de szakmai szempontokból érvényesen nem indokolható. Annyi mindent – alpmunkákat – kellene megjelentetni („úgy kell a jó könyv, mint egy falat kenyér”), tudjuk ezt mindannyian, de serdülő éveink elmúltával (mikor volt az?), mint minden magyar, mi is megtanultuk, hogy a szakmai döntések legfeljebb csak időnként születnek szakmai szempontok alapján. És ha már születnek, akkor sem biztos, hogy a szakma megkérdezésével. Minden további fejtegetés és üzleti titok helyett elég legyen itt az a fontos érv, hogy a kiadót régről származó szerződések kötik, ezért a könyv valamilyen formában, előbb-utóbb a magyar olvasó elé kerül. Pontosabban: került.

A „valamilyen forma” *nem* az olvasást szolgáló legjobb megoldás, de ez van: a Nemzeti Tankönyvkiadó digitális adathordozón, CD-lemezen tárja a köz elé Swartz, torontói drámatanár munkáját. A magyar kiadó az eredendő *hibát* (éljen az eufémia, ma nem „bűnözünk”) leszámítva korrekt és pontos munkát végzett. Lefordíttatta a könyvet egy angolul tudó emberrel. Majd miután kiderült, hogy nem elég angolul, hanem szaknyelvül, a konkrét esetben drámául is tudni kéne, keresett erre is egy embert. Jelen sorok írója így került a képbe: megbízott Swartz úr könyvének magyarításával. Miközben ez a munka készült, majd valamivel előbb, mint a Luca széke el is készült, kiderült, hogy a szokásos ausztriai Drama in Education World Congress idei rendezvényének (a múlt nem akármilyen – a mostani rendezvény a tizenhatodik a sorban; és ha már belekezdünk, akkor csendesen megjegyezzük: a mi országos gyermekszínházszó találkozókból is éppen a tizenhatodikra került sor idén, de a Színház–Dráma–Nevelés elnevezésű módszertani rendezvényünk sem sokkal fiatalabb, mert abból idén novemberben a tizenötödik lesz), szóval ennek az ismeretlen okból világgongresszusnak nevezett, de mindig színvonalas nemzetközi workshopnak az egyik

tanára idén Larry Swartz lesz. Innen az ötlet, a többi pedig jól együttműködni is képes szervezetek és intézmények (igen: a Nemzeti Tankönyvkiadó részt vállalt a tréning szervezésében is!), továbbá lelkes magánemberek közös munkájának eredménye: a torontói egyetem drámatanára a burgerlandi rendezvény előtt nálunk vezet tréninget.

Larry Swartz budapesti tréningje tétre ment.

Megjelent több mint 30 drámatanár: hazai és határon túli magyar drámapedagógusok, életkorban kb. 20 és 70 egynéhány év között, óvodapedagógus és rendező, profi és amatőr – és az olvasót kímélve nem soroljuk tovább a szélső értékeket. Nos, ebben a minden szempontból vegyes társaságban erőteljesen képviseltette magát a fiatal drámapedagógusok generációja. Érdekes, egyre inkább összeérik ez a társaság. Átlagban 30 és egynéhány év körüliek. Ismerik egymást és lassan meg is jelenik közöttük az összetartozás tudata, ami azt jelenti, hogy időnként csapatként is viselkednek. Jó szakmai alapokkal bírnak, lassacskán megszerzik a munkájukhoz szükséges papírokat is (ez ma két-három diplomát jelent). És gyakorolják a szakmát! Nem generációs gettóról van szó: minden további nélkül megtűrnék maguk között idősebbet, fiatalabbat: befogadó társaság. És ami szintén nagyon rokonszenves: vannak közöttük határon kívüli magyarok is, olyanok, akik az érdekesebb hazai szakmai programokon rendszeresen megjelennek.

Ebből a társaságból sokan indultak a színház oldaláról: a legtöbben az igényes, színvonalas alternatív színház oldaláról. Nos, leginkább őket nem könnyű elvarázsolni, hiszen a társulatok belső és külső szervezésű színészképzései során mindenféle tréningben részük lehetett már. Jóban-rosszban, és sok olyanban is, amit a hivatásos színházi világ itthon majd csak 10 év múlva fog ismerni és a maga „megkésett sznob” módján tisztelni. (Enyhe ívű kitérő: megmosolyogtató, amikor az említett tendencia jegyében, virágkoruk után 20 évvel hoznak ide külföldi színházakat, régi produkciókkal, afféle élő színházi múzeumként: és ott van, „vizitál” a magyar színházi szakma – az *itt és most* művészei teszik azt, amit nem akkor és nem ott kellett volna tenniük. Hasonlóképpen érdekes, amikor az alternatív berkekben megszokott, jól ismert színházi irányzatok egyszerre felkapottak lesznek a hivatásos színházi világ által. Magyar és külföldi társulatokat is emelt és napjainkban is emel a vállára a hazai színházi szakma, azon belül főleg a kritika – ennek jegyében. Kitérő vége: vissza a tréninghez.)

Nos, a hosszú utazástól eleinte kissé fáradtnak tűnő Larry Swartz őket kellett, hogy megnyerje.

Ehhez nem a legjobban kezdett hozzá. A tréninget bemelegítéssel indította: a játékaik ismertek voltak, avagy az első pillanatokban többek számára nem tűntek igazán érdekesnek, erősnek. És az elemek a maguk egymásutánosságában kissé szerkesztetlennek is látszottak. Aztán később kiderült: van szerkezet és az elemek beágyazódtak abba, de az egyes gyakorlatok sorra kerülésének pillanatában mindez még nem volt érzékelhető. Ez a mindenkori tudatos konstrukciók velejárója lehet, és – igen! – mindig a résztvevőnek van igazsága: ha az adott pillanatban nem *érezhető* legalább (nem csak az érthetőség fontos!) az, hogy mit és miért teszünk, akkor valami baj van a tervezéssel.

A fentiekben már említettek szerint nem volt homogén a társaság: a „megrontatlanok” élvezettel vetették bele magukat a játékokba, míg azok, akik a saját gyakorlatukban is rendszeresen alkalmazzák a Larry által – a tréning elején – bevetett szabályjátékokat, nos, azoknál elindultak a tekintetek, voltak hát mögötti összenézések: jó, megcsináljuk neki, ha már itt vagyunk, de miért ide jöttem, s nem máshová a mai napon – apró önvádak sora, és ezek egy része kiült az arcokra. És persze mindez rontotta a hangulatot... Aztán áttértünk a „kötelező bemelegítő körről” a színházi jellegű munkára. Miközben sokszor hangzott el a dráma szó. A drámában (is) érintett közönség, tudomásul vette. Jó, kapunk egy drámának álcázott színházi tréninget. Nem először történne meg ez a nyugati égtájakról érkező drámatanár vendégek kurzusain. És közben, a színházi jellegű gyakorlatokat végezve egyre inkább láthatóvá vált, hogy azok mögött kibontakozik valamiféle érdekes, sajátos drámapunka. Drámapunka, és nem is rossz.

Erős elem volt Larry egyik gyakorlata, „az összegyűrt ember”.

A tréning vezetőjétől kapott segédanyagból idézzük a gyakorlat leírását, Bethlenfalvy Ádám fordításában:

„Az összegyűrt ember”-gyakorlat¹

Instrukciók a tanárok számára:

1. Mutasd be a kivágott emberalakot (csomagolópapír, emberméretű figura) a csoportnak, adj neki egy mindkét nemre vonatkozatható nevet, például Gabi (Gábor, Gabriella)!

¹ Inncity Conference - April 2007. Larry Swartz & Vanessa Russell

2. Mondd el a tanulóknak, hogy Gabi ma nem teljesít jól az iskolában, aminek az az oka, hogy zaklatás és iskolai erőszak céltáblájává vált!
3. Kérdezd meg a tanulókat, hogy mik azok a gúnynevek, amelyeket az iskolákban hallani lehet! A káromkodásokat (talán) azzal kerülhetjük el, ha arra biztatjuk a diákokat, hogy gondolkodjanak a gúnynevek jelentésén és mögöttes tartalmán.
4. Aki kitalál egy sértést, az jöjjön ki, írja fel a figurára és gyűrjön egyet rajta!
5. Sorban jöjjenek ki a diákok! Amikor teleírják és teljesen összegyűrjük Gabit, kérdezd meg a diákokat, hogy mi történt, miben más most Gabi, mint azelőtt volt? Mit gondoltok, hogy érzi magát? Hogy fog szerintetek most viselkedni?
6. Kérdezd meg a diákoktól, mit tehetnének ők annak érdekében, hogy Gabi jobban érezze magát! Minden segítő ötletnél az ötletgazda kisimíthat egy gyűrődést.
7. Amikor Gabit „teljesen” kisimították, akkor kérd meg a tanulókat, hogy nézzék meg a figurát, s állapítsák meg, hogy miben változott Gabi az óra elejéhez képest? A válaszok között valószínűleg megemlítik majd, hogy a bántásnak vannak maradandó és látható nyomai.
8. Kérdezd meg a csoportot, hogy miként lehet azt elérni, hogy senki se „gyűrődjön össze” egy osztályban! Közösen állapodjatok meg az alapszabályokban és a csoport viselkedési normáiban! Ezeket rögzítsd és tedd ki központi helyre az osztályteremben! Szükség esetén lehet rájuk hivatkozni.
9. Adaptáld a gyakorlatot különböző életkorú csoportok számára!

Megcsináltuk, állt pár pillanatra a levegő, tudtuk, hogy ez jó... és mentünk tovább.

Szöveget kaptunk, mégpedig a „digitális adathordozón” megjelent Drámatémák c. könyv 10. fejezetéből *A bőr* című darab 1. jelenetét. Papíron kaptuk. (És örömmel mondjuk, mert elegáns gesztus volt: a tréning minden résztvevője a kiadótól kis ajándécsomagot kapott, benne a könyvet tartalmazó CD-t is!)

A további munka Dennis Foon darabjának első jelentére, annak szövegére épült – ld. lapunk 23. oldalán! Értelmezés és „érzelmezés” nélkül, mint technikai gyakorlatokat szolgáló szöveggel is dolgoztunk, mondtuk sokféle formában, gyakran kórusban. A beszédtechnikainak, később irodalmi színpadi tréningelemeknek tűnő gyakorlatok is a helyükre kerültek, ismét csak utólag, de azért kiderült, hogy miért volt rájuk szükség. Addig türelem, türelem... Mintha visszafelé építkezne a tréning... Ha valami átsegít ezen a szakaszon, például az, hogy a csoport elkötelezett a tevékenység vagy éppen a tanár felé, mert példának okáért kedveli vagy szereti, akkor ez elég lehet. De itt nem ebből a helyzetből indultunk, ezért ismételtlen akadtak a tréning során olyan pillanatok, amikor azt lehetett látni egyes kollégák arcán, hogy ilyesmit már eleget csinált, a soron lévő technikai feladatokat az unalomig ismeri.

Hosszúnak tűnő idő elteltével végre csoportos improvizálási lehetőséget is kaptak a résztvevők. A rögtönzésre mint feladatra szinte „rávetődött” a társaság: látható volt, hogy ez az a tevékenység, amit a jelenlévők (mint csoport) a leginkább kedvelnek. A párhuzamosan készülő rögtönzések szimultán történő bemutatása, majd azok egyes pillanatainak kiemelése – Larry mint karmester irányította a játékot – egészen szép, erős színházi pillanatokhoz vezetett. Olyanokat, amelyek visszafelé sok mindent igazoltak. Diákokra átfordítva: ha ezek a pillanatok hatnak a tanulókra, ha megfogják őket, akkor rendben, akkor Larry nyert: a diszkrimináció, az iskolai erőszak, a kiközösítés stb. kapcsán a résztvevők valami alapvetőt érthetnek és érezhetnek meg. Ha valamiért nem születnek meg, nem működnek ezek a pillanatok, akkor ezen az órán (hosszabb drámapunkánál: ezen a napon) keveset tanultak a gyerekek. Akkor csak színházi technikákat gyakoroltak. És az talán kevés lenne – ilyenkor jogosan tehető fel a kérdés, hogy miért tanórán és miért nem valamilyen szakkörben vagy a művészeti iskolában teszik ezt.

Beszélgetés zárta a délutánt. A felvetődő problémák tisztázásának szándékával kínálta a tréning vezetője – abszolváltuk. Ahol köd volt eddig, ott maradt is, legfeljebb némi derengés...

Larry ezen a délutánon nyert – a tréningje mögött felsejlő munkamódszer: erős tanári irányítással, a tanulók számára a saját tanulás feletti döntések lehetőségét a minimálisra csökkentve, színházi hatásra vezetve a résztvevőket hozzásegíteni őket valami fontos dolog átéléséhez és az azon keresztül történő megértéshez.

Köszönjük neki – és mindenkinek, aki a tréning létrejöttében közreműködött.